

magasinet

By, marsk og geest 10

Kulturhistorisk årbog for Ribe-egnen

Udgivet af Ribe Lokalkiv & Den antikvariske Samling i Ribe
Liljebjerg
1998

Redaktion: Jakob Kieffer-Olsen (ansv.),
Susanne Benthien, Stig Jensen,
Søren Mulvad og Lillian Skønager

Lay-out: Lars Hammer

Tryk: Colourprint, Ribe

©: 1998 Forlaget Liljebjerget

Liljebjerget er navnet på Den anti-
kvariske Samling i Ribe's forlag.
Det blev oprettet i 1997 til minde
om og med testamentariske midler
fra Ellen og Christian Almhede.

Forlagets navn rækker tilbage til
Anders Sørensen Vedel. Han udgav
i årene 1591-92 otte bøger, der var
"Prentet paa Liliebierget udi Ribe".
Om disse bogudgivelser og tryk-
keriet se artiklen s. 50.

ISBN 87-89827-16-3
ISSN 0905-5649

Bindets baggrundsillustration: Videnskabernes Selskabs Kort, 1804

Illustration på forsiden, se s. 65

Illustrationer på bagsiden, se s. 31, 51 og 69

Indhold

Torben Bisgaard	
Mindeord over Stig Jensen	5
Karen Høilund Nielsen	
En gravplads fra Okholm	
- lokal eller fremmed befolkning?	7
<i>A burial place from Okholm</i>	
- <i>local or foreign people?</i>	20
Mechthild Schulze-Dörrlamm	
En frankisk Korsfibel fra 9. århundrede fra Ribe	22
<i>Eine fränkischer Mantelfibel aus Ribe</i>	27
Hans Skov	
Kloakarkæologi i Grønnegade og Korsbrødregade	29
<i>Archaeology in the sewers of Grønnegade and Korsbrødregade</i>	39
Claus Feveile og Hans Skov	
Arkæologiske undersøgelser	
- i Peder Dovns Slippe, Vægtergade og på von Støckens Plads	41
<i>Archaeological investigations</i>	
- <i>at Peder Dovns Slippe, Vægtergade and von Støckens Plads</i>	49
Erik Dal	
Liljebjerget	
- Anders Sørensen Vedels bogtrykkeri 1591-92	51
<i>Liljebjerget</i>	
- <i>Die Druckerei von Anders Sørensen Vedel 1591-92</i>	63
Iben Fonnesberg Schmidt	
Ribe og striden mellem stiftamtmand og magistrat	
under Store Nordiske Krig	64
<i>Ribe and the conflict between prefect and town council</i>	
<i>during the Great Nordic war</i>	75
Steffen M. Søndergaard	
Lustrupholm	
- historie og restaurering	76
<i>Lustrupholm</i>	
- <i>history and restoration</i>	81
Susanne Benthien	
Dronning Dagmar-statuen på Ribe Slotsbanke	82
<i>Queen Dagmar's statue at Ribe Slotsbanke</i>	92

Dronning Dagmar-statuen på Ribe Slotsbanke

Af Susanne Benthien

I 1998 er det 85 år siden, at der på Slotsbanken lidt udenfor Ribe blev rejst en statue af Dronning Dagmar. Slottet "Riberhus" har ligget på Slotsbanken, og man mener, at Dronning Dagmar og Kong Valdemar II Sejr boede på "Riberhus". Skønt man ikke ved ret meget om den historiske dronning Dagmar, har mindet om hende levet videre i folkeviser, sagn og eventyr. I 1906 kom ideen til at sætte et mindesmærke for hende, og efter en årelang pengeindsamling hos folk i Ribe og omegn, blev billedhuggeren Anne Marie Carl-Nielsens store statue af Dronning Dagmar afsløret søndag den 24. august 1913. Artiklen fortæller om indsamlingen, billedhuggerens arbejde med statuen og den storstilede fest på Slotsbanken ved afsløringen af statuen.

Ved Dronning Dagmar-statuens afsløring i 1913 på Ribe Slotsbanke blev der i en af talerne sagt om Dronning Dagmar: "Det er kun faa Ord, vi ved, hun har talt - i Historien slet ingen, i Folkeviserne kun nogle faa Vers - men tag dem bort, og der bliver ken-delig fattigere og koldere i det danske Sprogs Tempel".

I virkeligheden ved man meget lidt om den historiske Dronning Dagmar. Ingen nordiske kilder har oplysninger om hendes forældre. En tysk krønike fra begyndelsen af 1300-tallet, "Chronicon montis Sereni", der behandler tiden 1141-1220 er tilsyneladende både det ældste og mest pålidelige vidnesbyrd om hendes forældre, den bøhmiske Kong Pre-

Fig. 1. Slotsbanken med Dronning Dagmar-statuen set mod vest cirka 1920. Foto: Bodil Hauschildt.

The castle hill with the Queen Dagmar statue seen from the west. About 1920.

mysl Ottokar I og Adela af Meissen. Her står, at Adela var gift med Ottocar, som senere blev Bøhmens konge, og fik en søn Vretislav og tre døtre, hvoraf den ene blev gift med "Regi Daciæ" det vil sige danernes konge. Kongen og dronningen blev skilt i 1199, og Adela rejste tilbage til Meissen med de fire børn. Så Dagmar blev altså ikke hentet til os fra Bøhmen, men er kommet til Danmark fra Meissen. Hendes døbenavn var Margaretha, men kaldtes i Bøhmen også Dragomir, hvilket navn i Danmark blev ændret til "Dagmaar". Som Ryd Klosters årbog skrev: "Dronning Margrethe, hun blev på grund af sit særligt smukke udseende kaldt Dagmar". "Mår" betyder "mø", så Dagmar betyder altså "Dagens mø". I 1205 blev hun - formodentlig af politiske grunde - gift med den danske Kong Valdemar II Sejr, men om deres bryllup overhovedet fandt sted i Ribe, er historisk uvist.

Ligeså er der usikkerhed om stedet for hendes død den 24. maj 1212. Folkeviserne siger både, at hun "ligger udi i Ribe syg", og at hun "ligger i Ringsted syg". Hans Svannings håndskrift siger, at hun lå syg i Ribe og lod sig vente til Ringsted. Anna Basses håndskrift siger det modsatte. Dansk Biografisk Leksikon angiver, at hun er død i Ribe. Men hvor Dronning Dagmar end døde, så hedder det i en vise: "Nu falme vil Fryden i Danmark". Og mindet om den folkekære dronning levede videre i århundredernes løb i folkeviser, fortællinger og romaner. Især blev B. S. Ingemanns roman "Valdemar Sejr" fra 1826 en folkelig succes. Ingemann skrev heri, at "Den omhu og kærlighed, hvormed disse sagn og disse elskelige træk af Dagnars liv og død er bevarede, vidner om, at Danmark aldrig har ejet nogen dronning, som i højere grad har besiddet Folkets Kærlighed."

Endnu i begyndelsen af 1800-tallet blev det fortalt om Dronning Dagmar, at hun engang strandede på Mandø, "og da Indbyggerne toge vel imod hende, tillod hun dem at udbede sig en Naade, de bad da om noget Engbund eftersom de havde kuns lidet Høbjergning, hun skal have skjenket dem et vidtløftigt Stykke Land ved Ribe, som endnu den Dag i Dag kaldes Mandøe Høelade".

Ideen

I "Ribe Stifts-Tidende" den 5. november 1906 skrev den danske forfatter Thor Lange en artikel med

overskriften "Minder". I artiklen kom han med et forslag om, at Ribe på en eller anden måde burde sætte et mindesmærke over Dronning Dagmar.

Thor Lange var både forfatter, filolog og oversætter. Han blev lærer i klassiske sprog i Moskva samtidig med, at han var dansk konsul. De mange år i Moskva gjorde, at han idealiserede det danske hjemland og dets historiske minder. Han drømte om Danmark i lyset af Valdemarstidens storhed. Heraf udsprang hans hjemlængsel og trang til at smykke det med historiske mindesmærker. I sine senere år udvirkede han, at der mange steder i Danmark blev opsat mindesmærker eller mindesten, f.eks. Erik Klipping-korset ved Finderup i 1891 og Erik Eje-god-stenen ved Viborg i 1915.

Thor Lange indledte sin artikel således: "Luften over Ribe flimrer med Glans af Perlemor. I dette sælsomme Sølvlys med Blink af dæmpede Regnbuefarver staar i det mindste for mit Minde den ejendommelige gamle Stad ... Jeg gemmer et Indtryk af klingende Fuglesang højt, højt oppe i den perlemors-tindrende Sølvluft over grønne Enge ... Her døde Dronning Dagmar ... og hvert Græsstraa paa Stedet syntes mig dengang helligt, i taabelig Barnefantasi tænkte jeg mig en gylden, gennemsigtig Sjæl svæve højt, højt gennem den perlemorsglimtende Sølvluft".

Lyrikeren Thor Lange fortsætter sin idylliske beskrivelse af Slotsbanken og slutter med denne opfordring: "Gode Mænd af Ribe og høviske Kvinder, Fruer og Jomfruer i Sølvlys! Kunde der ikke paa den Slotsbanke, som tilhører Eder, og som I hver Dag med klare Øjne ser, blive rejst et lidet Mindesmærke for Dronning Dagmar, helst henne mod Sydvesthjørnet, hvor Slaaentornen gror eller groede, og hvor Kongefløjen maaske har staaet. Ikke Pragt og Glimmer gør et Mindesmærke stort, men Aanden, hvori det rejses, og denne Aand besidder I ...". Thor Lange foreslår et let og slankt kors af spejlglas.

Kun ganske få dage efter denne artikels fremkomst blev forslaget taget op af nogle ripensiske kvinder. Den energiske stiftamtmandinde, kammerherreinde Helga Stemann, fig. 2, samlede allerede den 14. november i stiftamtmandboligen en lille kreds af damer, bl.a. lærerinde Ingeborg Dueholm, fru herredsfoged Ferslev, fru C. Jepsen, bispinde Koch, fru dyrlæge Pedersen, frk. Cathrine Nielsen og fru H. Willemoës. Disse damer vedtog at sam-

Fig. 2. Helga Stemann, født Meldahl (1861-1952). Foto: C. Nørgaard-Nielsen.

Helga Steman, born Meldahl (1861-1952).

menkalde en bredere kreds af damer fra Ribe by og omegn for sammen med disse at danne en komité, der skulle stå for en pengeindsamling til et mindesmærke for Dronning Dagmar.

Mange kvinder meldte sig, og der blev nedsat et forretningsudvalg, en sekretær og en kasserer. I februar 1907 tog damerne fat på indsamlingen i hver sin kreds. Bidragene strømmede ind, og tanken om at rejse en statue i stedet for et mindre monument dukkede op. Forslaget om en statue var allerede tidligere kommet fra pastor N. A. Jensen i Jernved, fig. 3, der kort efter Thor Langes artikel den 10. november 1906 skrev et indlæg i "Ribe Stifts-Tidende". Her foreslog han, at man "burde rejse et større og navnlig udpræget nationalt Mindesmærke". Måske ville det også være lettere at få penge til et større end til et mindre, mente præsten. Han foreslog også at man gav sig god tid til at tage endelig bestemmelse om mindesmærket. "Lad os kun give Tid, det skal ikke være et Hastværksarbejde, men et Mesterværk".

Som årene gik forøgedes pengesummen. Dilettantskuespillere fra Ribe spillede under ledelse af pensioneret kgl. skuespiller Carl Meyer "Eventyr på Fodrejsen" og "Genboerne", hvad der gav et overskud på 1700 kroner (og i øvrigt blev en vældig succes). Der blev solgt Dagmarkors for 928 kroner. Pastor Jensen i Jernved var alene bl.a. ved foredrag og på andre måder i stand til at indsamle 1500 kroner. Bidragene var på lige fra 10 øre til 100 kroner. Alle dele af byens og egnens befolkning var med i indsamlingen af penge, således at det monument, der skulle opstilles, med rette kunne siges at være skabt gennem bidrag fra folk fra alle kredse, uanset stand og status. Ydermere løb der renter på i årenes løb. Damekomiteen traf aftale med billedhuggeren Anne Marie Carl-Nielsen om at udføre mindesmærket.

Arbejdet og indsamlingen

Måske var det stiftamtmandinde Helga Stemann, der havde foreslået, at Anne Marie Carl-Nielsen skulle udføre det. De to var ungdomsveninder og havde kendt hinanden siden 1884. Og til Domkirken restaurering havde Anne Marie Carl-Nielsen udført kirkens tre døre i bronze. I hvert fald fik hun bestilling på en stor figur, der skulle opstilles på Slotsbanken. Stiftamtmandinden foreslog, at der på soklen skulle stå ordene "Hun kom uden Tyngde, hun kom med Fred, hun kom goden Bonde til Lise".

Anne Marie Carl-Nielsen boede dengang på Vodroffsvej i København. Hendes datter, Anne Marie Telmanyi beretter i sin erindringsbog, at "Moder lod bygge en høj trappe. På den stod en ung smuk kvinde model til Dronning Dagmar. Blæsten tog i de tunge folder, og så havde moders fingre travlt "hun kom uden Tyngde". Da Anne Marie Carl-Nielsen modelerede relieffet på bagsiden af soklen, måtte hendes døtre undertiden stå model. Liden Kirsten, der sidder læsende i en bønnebog, var datteren Irmelin. Anne Marie Carl-Nielsen havde tænkt sig at lave en statue, der skulle falde naturligt ind i det miljø, den skulle stå i.

I maj 1911 havde Anne Marie Carl-Nielsen en skitse færdig, der, som "Ribe Stifts-Tidende" skrev "maa siges at være overordentlig tiltalende. Man ser Dronningen i Forstavnen af en Baad, der stævner ind mod Land, medens hun med Haanden skygger for Øjnene som for at se bedre, og Vinden tager fat i en Del af hendes Hovedklæde". Selve kvindeskik-

Fig. 3. Pastor N. A. Jensen, Jernved (1869-1954). Foto: C. Nørgaard-Nielsen.

The Reverend N. A. Nielsen, Jernved (1869-1954).

kelsen skulle støbes i bronze, mens båden skulle hugges i halmstadsk granit, der havde et levende farvespil. Hele monumentet tænkes at blive godt 3 meter højt. Skitsen blev i nogle dage i pinsen udstillet på Stiftsmuseet (det nuværende Kunstmuseum), hvor folk kunne tage den i øjesyn.

Endnu manglede komitéen at indsamle næsten halvdelen af de 8.300 kroner, som statuen ville koste, så der blev arrangeret en "Dronning Dagmar-dag" i Ribe by og herred for at skaffe penge. Man fremstillede også et postkort, som dog ikke var illustreret med Anne Marie Carl-Nielsens skitse som først tænkt, men med et digt skrevet af en ukendt Knud Valdemar J., fig. 4.

Ribe Stifts-Tidende kunne den 31. maj 1911 fortælle, at den københavnske professor og arkitekt Martin Nyrop, der havde tegnet Københavns rådhus, var "bleven så indtaget i Fru Marie Carl Nielsens Udkast til Monumentet for Dronning Dagmar, at han har tilstillet Komiteen et Beløb af 100 Kr."

I marts 1913 var Anne Marie Carl Nielsen så vidt med statuen, at hun til Berlingske Tidende kunne udtale: "Monumentet skal staa paa Slotspladsen,

paa en lille rund Høj vest for Ribe ... Dronning Dagmar kom jo vestfra. Hendes Ansigt har jeg modelleret efter en ung Pige, som jeg kender, jeg var jo nødt til at lave det, som jeg selv tænkte mig det, der eksisterer ingen Billeder af Dronning Dagmar. Men De kan da se, at det er et Individ, ikke noget tilfældigt Ansigt ... for mig staa Dronning Dagmar som Typen paa en d a n s k Kvinde. Til Stillingerne har jeg haft professionelle Modeller, man kan ikke faa almindelige unge Damer til at staa i Attituder. Til at staa og vifte med Sløret har jeg en lille Danserinde; det er slet ikke let at faa det rigtige Sving ... i den sidste Tid har jeg hængt hende op i en Gyngel for at faa Baadens Bevægelse frem, og Vinden der slaar imod Klæderne. Dronning Dagmar skal for Resten ogsaa have indlagte Øjne ... hendes bliver lutter Guld og Rav ...".

Den unge pige, som Anne Marie Carl-Nielsen brugte som model, var Anna Bjerrum fra Jernved. Pastor Jensen havde givet Anne Marie Carl-Nielsen

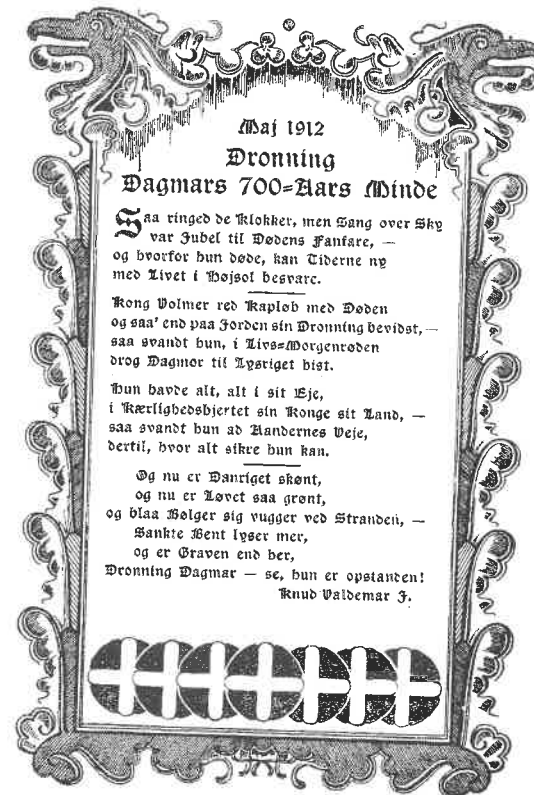

Fig. 4. Postkort solgt til fordel for Dronning Dagmar-statuen.

Postcard sold for the benefit of the Queen Dagmar statue.

Fig. 5. Den tunge statue sættes på soklen den 23. august 1913. Anne Marie Carl-Nielsen ses lige under den højre stolpe. Foto: C. Nørgaard-Nielsen.

The heavy statue is placed on the base August the 23. 1913. Anne Marie Nielsen is seen just below the right pole.

Fig. 7. Vejen ud til Slotsbanken og vejen op på selve banken var flagprydet. Foto: C. Nørgaard-Nielsen.

The road to the castle hill and the way up the castle hill were decorated with flags.

et fotografi af den unge pige, og folk, der kendte Anna Bjerrum, siger, at ligheden med Dronning Dagmars ansigtstræk er slående.

Ribe Stifts-Tidende tilføjer: "Vi kan imidlertid oplyse, at der hidtil fra Kunstnerindens Side ikke har været forelagt Komiteen nogen Plan om at udstyre Dronning Dagmar-Monumentet med Øjne af Guld og Rav og lignende, og at ingen af Komiteens Medlemmer overhovedet har noget som helst Kendskab til en saadan Plan". Et par måneder senere har Ribe Stifts-Tidende åbenbart selv besøgt Anne Marie Carl-Nielsens atelier i København, for den 17. maj 1913 bragtes en artikel:

"Paa Vodrufvej i Billedhuggerinden Fru Marie Carl Nielsens store Atelier staar blandt hendes mange andre paabegyndte og fuldførte Værker Monumentet for Dronning Dagmar støbt i Gips i sin naturlige Størrelse.

Det er prægtigt at skue, og en dejlig Kvindeskikkelse er Dronning Dagmar, der staar i Forstavnen af det Skib, der skal bringe hende til Ribe, spejdende ind imod Land efter sin Brudgom, medens hendes lange Slør flagrer i Vinden. Foran Skibet skummer Bølgerne, hvori de smaa Fisk boltrer sig.

Monumentet er nu saa godt som færdigt, og Afsløringen menes at kunne ske i August Maaned.

Fig. 6. Dronning Dagmar-statuen umiddelbart efter at den er blevet anbragt, og hejseværket fjernet.

The Queen Dagmar statue immediately after it had been placed and the hoisting apparatus removed.

Fig. 8. Efter afsløringen tager folk statuen i øjesyn. Den tilhyllede kvinde til venstre er vistnok Anne Marie Carl-Nielsen. Til venstre for statuen ses stiftamtmand Stemann med stok. Foto: C. Nørgaard-Nielsen.

After the unveiling people look at the statue. The veiled lady to the left is probably Anne Marie Carl-Nielsen. Prefect Stemann is seen to the left of the statue.

Paa dets Sokkel staar følgende Indskrifter:
 Dagmar Danmarks Dronning
 1205 - 1212
 Død paa Riberhus
 "Hun kom uden Tynge,
 hun kom med Fred"

Paa den ene Side af Sökkelen er anbragt det danske, paa den anden det bøhmiske Vaaben. Forhaabentlig vil der ligeledes blive Penge til Anbringelsen af en Relief, forestillende Dronning Dagmars Død. Monumentet vil passe smukt til sine Omgivelser, naar det bliver opstillet paa Slotsbanken, og det vil sikkert vinde almindelig Bifald og Beundring for sin Skønhed".

Anne Marie Carl-Nielsen kom til Ribe den 3. juni 1913 for at bestemme statuens endelige placering på Slotsbanken. Man havde først tænkt sig, at den skulle stå på Slotsbankens højeste sted, med man enedes altså om den nuværende placering. I midten af august 1913 var monumentet færdigstøbt hos kgl. hofstøber Carl Rasmussen i København, og afsløringen blev fastsat til søndag den 24. august kl. 16.

Fredag den 22. august ankom statuen, som var sendt som ilgods fra København. Den blev straks kørt ud til Slotsbanken, hvor Anne Marie Carl-Nielsen selv var til stede for personligt at lede opstillingen af fodstykket. Hun var kommet til Ribe et par dage forinden og skrev herfra til sin mand, komponisten Carl Nielsen i København: "Nu har vi Alt transporteret op paa Bakken og Stenen er sat op. Bronzen i Morgen. Her bliver vist meget festligt hvis nu blot Vejret må blive godt. I Dag øsregner det og jeg sidder og er næsten gjenneblødt. Jeg spenderer Diferencen paa 2-3 Klasse - rejs paa 2!!".

Dagen efter, lørdag den 23. august blev selve statuen opsat under Anne Marie Carl-Nielsens tilsyn og bronzestøber Rasmussens ledelse, fig. 5 og 6. Fotograf Nørgaard-Nielsen fotograferede umiddelbart derefter statuen for at få postkort klar til om søndagen. Derefter blev statuen dækket af et klæde, der først skulle fjernes ved selve afsløringen.

Afsløringen

Søndag den 24. august oprandt med strålende sol-

Fig. 9. Anne Marie Carl-Nielsens statue viser Dronning Dagmar stående i forstavnen af en båd. Hun har højre hånd løftet skyggende for øjnene og spejder ind mod øst mod Ribe by. Under skibet er der høje bølger, hvor små fisk svømmer rundt. Vinden leger med hendes kjole og slør, som er sat fast under hendes kongekrone. Statue og forstavnen er udført i bronze; de er anbragt på en sokkel af halmstadsk granit, der står direkte på græsset. På soklen er følgende linjer indhugget: "Hun kom uden tynge, hun kom med fred. Hun kom goden bonde til lise". På soklens bagside er et relief med motiv fra folkeviserne om Dron-

ning Dagmars død. På dødsengen ligger Dronning Dagmar i det flakkende skær af kærtelys. Kong Valdemar bøjer sig knælende over hende og lytter til hendes sidste ord. Ved fodenden af lejet står "de bedste Fruer i Verden" og græder. På en skammel ved siden af sengen sidder Liden Kirsten og læser i en bønnebog. Rundet om relieffet står "Dagmar Danmarks Dronning Død paa Riberhus" og årstallene 1205 - 1212. Over det første årstal er en krone og en lignende er anbragt under det sidste årstal for på den måde at betegne det år, hun blev Danmarks dronning og det år, hun døde som sådan. På siderne af soklen er indhugget konturerne af det danske og bøhmiske våben. Hele statuen er lidt over 3 m høj og kostede 9.500 kroner. Foto: A. Lauridsen, o. 1930.

skin. Hele Ribe var flagsmykket. Langs vejen ud til Slotsbanken og på selve banken var der rejst en flagallé, fig. 7. Fra Torvet udgik en procession af Våbenbrødrene og Forsvarsbrødrene med deres faner, og med FDF's musikkorps i spidsen. På Slotsbanken havde samlet sig mellem 6000 og 7000 festklædte mennesker. Blandt de tilstedeværende kunne Ribe Stifts-Tidende notere: Damekomiteens medlemmer med stiftamtmandinde Helga Stemann i spidsen, stiftamtmand Stemann, hele byrådet anført af borgmester Bruun, biskop Koch, landstingsmand Windfeld-Hansen, rektor Nielsen og de fleste af Katedralskolens lærere, samtlige byens embedsmænd og mange, mange andre honoratiore fra Ribe og omegn. Naturligvis var Anne Marie Carl-Nielsen der

også, sammen med sin mand, komponisten Carl Nielsen og deres døtre. De var i selskab med Grev og grevinde Otto Schack fra Schackenborg. De to familier var gode venner og havde kendt hinanden, siden Anne Marie Carl-Nielsen engang havde undervist en af greveparrets talentfulde døtre. Under opholdet i Ribe boede familien Carl-Nielsen på Schackenborg.

Da Domkirkens ur slog 16, tog højtideligheden sin begyndelse. Børn fra Borgerskolen sang Henrik Hertz's smukke vise "Fra fjerne lande kom hun, Dronning Dagmar", hvorefter Pastor Jensen fra Jernved talte om Dronning Dagmar, som man kendte hende fra folkeviserne. Han sagde bl.a.: "Et Stjernesud paa den danske Histories Himmel, kortva-

rigt og dog i sit Efterskin aldrig sluknet. Vi priser vort Fædrelands Lykke, at det for de syv Aarhundreder siden fik saa skøn en Gæst til sine Strande. Vi priser den Dag, da hun kom ... Og vi forsøger at genopleve den Dag ved nu at se hende staa i Forstavnen og spejde mod Land. Vi lader Sløret falde og afdækker Billedet af en ædel Kongebrud".

Ingeborg Stemmann, datter af stiftamtmanden lod klædet over statuen falde, og hele den vældige forsamling sang en sang, som Christine Daugaard i dagens anledning havde skrevet, og hvor første vers lød:

*Gamle Ribe, rigt paa Minder!
Dig ombølger Fortids Glans;
Dagmars Navn som Rosen skinner
i din elskte Mindekrans:
skjönt som Somrens hulde Gave
Dronning Dagmars Billed staar
elskeligt i Mindets Have
i de mange hundred Aar.*

Ribe Sangforening sang derefter - som Ribe Stifts-Tidende skrev - "4-stemmig og med ikke ringe Kraft Ribesangen "By med Valdemarers Minde". Så blev statuen overdraget til Ribe By af stiftamtmand Stemmann, og borgmester Bruun tog imod gaven med ordene: "Her staar vi paa en historisk Grund, her har i fordums Tid det gamle Riberhus Slot staaet, men efter dets Forfald har i halvtredie Hundrede Aar Grunden henligget øde og tom. Denne Dag er en Begivenhed i Slotsbankens Historie, idet vi faar et synligt Minde om Fortidens Herlighed. I Dag er afsløret dette skønne Mindesmærke for den ædle og gode Dronning Dagmar, som nu er overgivet til Ribe By. Sammen med det tilstedeværende Byraad og paa vor gamle Bys Vegne overtager jeg med Tak denne smukke Gave, der er en Pryd for den Plads, hvorpaa den staar ... Det vil være en kær Pligt for Byens Borgere at værne om denne skønne Statue, der vender sit Blik ind imod Byen, og vi kunde alle være enige om at bringe vor varmeste Tak til den Kreds af Damer, som i Aarevis har udfoldet et energisk og uegennyttigt Arbejde for Rejsningen af dette nationale Mindesmærke, som ikke alene har Betydning for Ribe, men hvis Ry vil brede sig over hele Danmark".

Borgmesteren takkede derefter Anne Marie Carl-Nielsen og udbragte et leve for hende, damekomiteen og bidragyderne.

Efter endnu et par sange sluttede den stemningsfulde højtidelighed, og i den næste times tid underholdt FDF's musikkorps, mens de mange mennesker trængtes omkring statuen, som de nu fik lejlighed til at se for første gang, fig. 8.

Klokken 18 samledes et par hundrede mennesker på Klubbens Hotel til en festlig middag, hvor Turistforeningens formand, redaktør C. Willemoës bød velkommen, og så gik det løs med talerne. Stiftamtmand Stemmann talte for det kongelige hus, og mindedes Kong Christian den 9's besøg i Ribe ni år tidligere ved Domkirkens genindvielse. Især takkede han enkedronning Louise, enkekejserinde Dagmar og prinsesse Dagmar for deres bidrag og støtte til mindesmærket.

Biskop Koch holdt en meget smuk og personlig tale for Fædrelandet. Borgmester Bruun talte for damekomiteen og for Thor Lange, som "vel er den egentlige Fader til Tanken om, at der paa Slotsbanken skulde rejses et Mindesmærke for Dronning Dagmar". Overlærer Secher talte for Anne Marie Carl Nielsen: "Jeg er overbevist om, at jeg vil tale i alle Ribe Borgeres Navn, naar jeg retter en varm Tak til Fru Carl Nielsen for hvad hun har gjort for Ribe. Til Domkirkens Fuldendelse har hun bidraget med sine skønne Broncedøre, og nu har hun stillet sin kunstneriske Fantasi og sin store tekniske Dygtighed til Raadighed for dem, der fattede den smukke Tanke at sætte Dronning Dagmar et Monument ... Jeg tror, at man maa være dansk for ret at føle den vidunderlige stemning, der hviler over Folkeviserne om Dronning Dagmar. Nu har Fru Carl Nielsen behandlet Emnet; hendes Statue med tilhørende Relief staar foran os; vi vil nu have Lejlighed til at fordybe os i Synet af den, og jeg føler mig overbevist om, at vi vil komme til det Resultat, at hun har givet det rette Udtryk for Folkevisens Stemning. Vi takker Kunstnerinden for det, hun har skænket os, og vi ønsker hendes Kunst al Fremgang".

Adjunkt Reincke talte for de udenbys bidragydere, især pastor Jensen fra Jernved, Thor Lange og fhv. kgl. skuespiller Carl Meyer. Stiftamtmand Stemmann overbragte en hilsen fra bøhmiske borgere og oplæste et brev fra professor Armost Kraus ved Prags Universitet. Denne nærede stor interesse for

Danmark, talte dansk og havde besøgt Ribe. Professor Kraus udtalte i sit brev et ønske om fred og samarbejde mellem Dronning Dagmars landsmænd og danskerne. Musikken spillede den bøhmiske nationalsang, som man påhørte stående.

Derefter var ordet frit, og pastor Simon Hansen talte for Sønderjylland, skuespiller Carl Meyer sang nogle sange til eget lut-spil, stiftsprovst Pedersen talte for Kvinden, stiftamtmanden bad om forsamlingens leve for dagens viseforfatter Christine Daugaard, og tømremester Peters talte for kgl. hofstøber Rasmussen.

Ved halvelve-tiden om aftenen brød man op fra middagen, og mange begav sig ud til Slotsbanken, hvor der på sagfører Nors' initiativ var rejst en lygte, der med et meget stærkt lys oplyste Dronning Dagmar-statuen.

Tiden derefter

Men i tidens løb opstod der problemer med pasningen og vedligeholdelsen af området omkring statuen. Den oprindelige tanke, at statuen skulde stå frit mod alt det omgivende grønne, var smukt tænkt, men ikke nem at realisere. Allerede tre dage efter afsløringen skrev Ribe Stifts-Tidende - sandsynligvis redaktør Willemoës i sin egenskab af formand for Turistforeningen: "Vi vil indstændigt anmode Borgerne og deres Hustruer om at indprente Børnene, at disse nu ikke klavrer omkring paa Monumentet. Det skulde jo gerne være saadan, at alle, ogsaa Børnene, have Forstaaelsen af, at det her gælder om at værne om noget smukt, som mange fremmede Mennesker i Tidens Løb vil komme og se. Og saa skulde de jo nødig gøre den Opdagelse, at vi her i Byen ikke er saa oplyste, at vi formaar at værne om en pragtfuld Statue". Og dagen efter udsendte Politiet denne meddelelse: "Da Ribe Kommune har overtaget Dronning Dagmar-statuen paa Slotsbanken, indskræpes Bestemmelserne i Politivedtægtens § 55, hvorefter det bl.a. er forbudt at skrive, kradse, male eller tegne paa eller paa anden Maade beskadige eller besudle Monumentet, og henledes særlig Opmærksomheden paa, at Ansvaret for Børns Forseelser paahviler Forældrene". Underkrevet Ribe Politikammer den 28. August 1913.

Slotsbanken var ejet af Det Mathurinske Legat, som lejede den ud til Ribe Turistforening, der sørgede for at passe det grønne område. I marts 1915

blev der efter Anne Marie Carl-Nielsens forslag plantet en række enebærbuske bagved statuen, men de blev snart ødelagt. Der kom i årenes løb forskellige forslag til at flytte statuen fra Slotsbanken og anbringe den andre steder. I efteråret 1921 foreslog Anne Marie Carl-Nielsen, efter et besøg i Ribe, at der rundt om statuen blev anbragt to rækker sten med mellemrum imellem, hvori der skulde plantes efeu eller lægges græstørv, og bag statuen skulde der være en stenbaggrund med en bænk. Efter en længere diskussion vedtog byrådet at anbringe et stakit om statuen. Bag denne skulde der være en 1 meter høj stensætning, og udenom statuen to rækker sten med grønsvær eller bevoksning imellem. Der skulde stilles en bænk op bag statuen. I dag er der en stenkranset grusplads omkring statuen, og bag den en høj stensætning med en bænk foran. Og en iøjnefaldende affaldskasse - det er faktisk den man ser først, når man kommer op på Slotsbanken.

Det var næppe noget tilfælde, at tanken om en dronning Dagmar-statue fremkom på det tidspunkt, som den gjorde. Sønderjylland havde i 50 år været under tysk herredømme, og de nationale følelser var stærke lige nord for grænsen. Kun få år før, i 1904, var genindvielsen af Ribe Domkirke efter den store restaurering blevet en prægtig manifestation af dansk nationalitetsfølelse med opbud af hele den danske kongefamilie. Ribe blev af mange opfattet som Danmarks forpost mod syd, og det var ikke noget tilfælde, at emnet for Biskop Kochs tale ved afsløringen af statuen netop var fædrelandet, nationalitetsfølelsen og det at være dansk. For dronning Dagmar, denne bøhmiske prinsesse, som kun levede syv år i Danmark, var i tidernes løb kommet til at stå som et slags symbol på danskheden. Anne Marie Carl-Nielsen havde da ogsaa skelet til folkevisernes skildring af hende, og som hun tidligere havde udtalt: "For mig staar Dronning Dagmar som Typen paa en dansk Kvinde".

Litteratur

Bruun, Henrik: Forsøg til en fysisk-oekonomisk Beskrivelse over Ejlandet Mandøe. 1806. Optrykt i H. P. Kjærgaard: *Om forholdene paa Mandø 1950-1957*, s. 123-149.

Dansk Bibliografisk Leksikon. Bd. 1-16. 1979-1984.

Nielsen, Carl: *Dagbøger og brevveksling med Anne*

Marie Carl-Nielsen. Bd. 1-2. 1983.
Ryd Klosters årbog. Ved Rikke Agnete Olsen. 1989.
Schiern, Frederik: Om Dronning Dagmar. Nyt hi-
storisk Tidsskrift, bd. 5, 1854, s. 512-581.
Telmanyi, Anne Marie: Mit barndomshjem. 2. op-
lag. 1966.

Summary

The Bohemian princess Margaretha, also called Dagmar, which means "the beauty of the day", was married in 1205 to the Danish king Valdemar II. They probably lived at "Riberhus" at Slotsbanken. We don't know much of the historical person Queen Dagmar but legends, folktales and songs described her as a beautiful, mild and gentle woman. In 1906 a Danish poet Thor Lange suggested, that a monument to Queen Dagmar was erected. A number of ladies in Ribe started a subscription for a monument. The sculptress Anne Marie Carl-Nielsen (who was married to the famous composer Carl Nielsen) was asked to make a sculpture. She had some years earlier made the big bronzedoors in the newly restored Cathedral.

In august 24, 1913 the beautiful 3 meter high statue was unveiled on Slotsbanken. The statue shows Dagmar standing in the stem of a boat looking at her new country. On the pedestal are cut some famous words from a folk song, and on the backside is a relief, illustrating the death of Queen Dagmar. The ceremony was a manifestation of Danish patriotism, because South Jutland a few miles away was under German rule. - The statue was given to the city of Ribe, but in course of time the place around the statue was damaged, because of wear and tear by many visitors. Today the place is nicely restored, and the dark bronze statue is a beautiful sight at the top of Slotsbanken.

Susanne Benthien, bibliotekar
leder af Ribe Lokalkiv,
Ribe Folkebibliotek